

Онишкевич Л. В.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДІЄСЛІВНИХ МАРКЕРІВ ФАКТУАЛЬНОСТІ ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ

У статті розглядається питання прагматичного маркера фактуальності та наведено приклади прагматичних функцій дієслівних маркерів в газетному дискурсі.

Ключові слова: прагматичний маркер, фактуальність газетний дискурс.

В статье рассмотрен вопрос прагматического маркера фактуальности и приведено примеры прагматических функций глагольных маркеров в газетном дискурсе

Ключевые слова: прагматический маркер, фактуальность, газетный дискурс.

The article addresses the question of a pragmatic marker of factuality and contains examples of pragmatic functions of verbal markers in newspaper discourse.

Key words: pragmatic marker, factuality, newspaper discourse.

Залучення категорії дискурсу у вивчення мовних рівнів і їх одиниць пояснюється усвідомленням потреби врахування реального функціонування мови в межах соціально-культурного контексту [6, с. 63], вивчення механізмів мовної системи у дії та її ролі при формуванні та передачі знання. Оскільки у схемі комунікації інтерес складає форма повідомлення та її придатність для адекватної передачі інформації, метою нашого аналізу є поглиблення розуміння лінгвістичних структур, в яких виражається категорія фактуальності в газетному тексті. Урахування когнітивних процесів при аналізі дозволяє виокремити мовні одиниці, за допомогою яких здійснюється свідомий вплив на аудиторію через формування відповідного контексту: адресант вибудовує міцну верифікативну мережу, програмуючи адресата на відповідне сприйняття повідомлення.

Усвідомлення фактуальності інформації відбувається на основі “стимулу”, який є потенційним знаком факту [9, с. 232]. Сигнал, який вказує на функцію або властивість [3, с. 647], де властивість – якість чи ознака, які характерні для чогось або когось [3, с. 194] називається маркером. Відтак одиниця, яка вказує на наявність фактуальної ознаки в тексті, є її маркером.

Комунікативний ефект маркерів фактуальності полягає в інтерпретації реципієнтом інформації як факту, тому вважаємо такі одиниці прагматичними маркерами. На їх позначення використовують різноманітні терміни [8, с. 2]: прагматичний маркер (pragmatic marker), дискурсний маркер (discourse marker), прагматична частка (pragmatic particle), дискурсна частка (discourse particle), конектив (connective). Прагматичні маркери досліджувалися в рамках дискурсного аналізу, теорії релевантності, теорії аргументації [8, с. 1], втім узагальнена модель їх аналізу ще не напрацьована [5, с. 190-191]. Відтак прагматичний маркер фактуальності розуміємо як лінгвістично закодований орієнтир, на основі якого читач розпізнає комунікативні наміри мовця.

Маркери фактуальності, виражені лексично, поділяються на дві функціональні категорії: верифікатори (від верифікувати – встановлювати достовірність [3, с. 122]) та конектори (прийменники та сполучники, функціональним призначенням яких є поєднання частин [2, с. 65-66]). Різниця між ними полягає в тому, що конектори, які виконують в тексті організаційну функцію, поєднують між собою різні висловлення, вказують на присутність фактуального фрагменту, але не входять до складу фактем. Верифікатори є частинами пропозиційного змісту [8, с. 2] і підтверджують фактуальність певного елемента висловлення, встановлюють відповідність пропозиційного змісту до реальності, підтверджують фактуальність висловлення, беручи до уваги ширість мовця [8, с. 216]. (Фактема виражає категорію фактуальності і є одиницею, що об'єктивує фактуальну інформацію та реалізує комунікативну функцію інформування [див. 4]).

З метою з'ясувати потенціал прагматичних маркерів в об'єктивації фактуальної інформації в тексті, розглянемо приклади верифікаторів, виражених дієсловами, які зустрічаються в статтях про новини економічного і політичного характеру у британському газетному дискурсі 2000-2006 рр.

Особливістю фактуальності в газетному дискурсі є те, що реальність осмислюється через мовну діяльність інших мовців, а джерелом фактуальної інформації газетного дискурсу є досвід мовців, на який накладається епістемологічна оцінка правдивості, що виявляється, зокрема, у наявності лексем *to acknowledge, to admit, to apologize, to block, to confess, to confirm, to continue, to disclose, to discover, to end, to emerge, to explain, to find, to prove, to remain, to reveal, to turn out to be, to verify*.

Висловлення мовців функціонують як на одному, так і на кількох рівнях, залежно від того, як переплетено мовлення в тексті [див. 1]. Відтак рівень, на якому відбувається верифікація, а також кількість мовців, які до неї залучені, впливають на вибір верифікатора. Загалом є дві категорії авторів: автор газетного тексту та автор висловлення, яке цитується у межах цього тексту. Якщо наявність факту підтверджується різними мовцями на різних рівнях, маємо верифікатори, виражені лексичними одиницями *to acknowledge, to admit, to apologize, to confess, to confirm, to reveal, to verify*.

Вживання лексеми *confirm* (to provide evidence or state that a report, an opinion, etc is true or correct; to establish the truth of smth [7, с. 241] як маркера фактуальності відстежуємо у прикладі *Iran confirmed it had removed the International Atomic Agency seals from its Natanz facility* [The Sun. 2006, Jan 11], де встановлюються два факти: газетою – факт комунікативного акту мовця (*Iran confirmed*), Іраном – факт зриву плombs на дослідницькому центрі (*Iran had removed the International Atomic Agency seals from its Natanz facility*). Наявність фактуального

фрагменту сигналізує верифікатор *verify* (to prove to be true or accurate; to test to ascertain the accuracy of truth [10, с. 1395]). У прикладі *The information, captured on tape by the bodyguard, was verified by Washington*, [Daily Telegraph. 2002, Oct 14] він є маркером факту визнання Вашингтоном достовірності інформації, зафіксованої на плівці. Прагматичний потенціал *confirm* та *verify* полягає в інформуванні адресанта про повторне встановлення наведених фактів.

Прикладом маркера фактуальності, підтвердженої власне суб'єктом дії, є дієслівні лексеми *admit* (to recognize or agree, often unwillingly, that smth is true; to confess smth [7, с. 16]) та *confess* (to say or admit, often formally, that one has done wrong, committed a crime; to admit smth, often unwillingly, because one feels slightly ashamed [7, с. 240]). У прикладі ...*Teheran had earlier admitted that it had produced plutonium in breach of the international rules, ...* [Daily Telegraph. 2005, June 17] *admit* несе інформацію, що суб'єкт концептуалізованої події сам визнає факт порушення міжнародних угод. У прикладі *NORTH Korea has confessed that it has a secret nuclear weapons programme, Washington said last night* [Daily Telegraph. 2002, Oct 17] вона є сигналом факту, в якому стверджується, що Північна Корея має секретну програму, яка стосується ядерної зброї. Прагматичний потенціал *admit* та *confess* полягає в інформуванні адресанта про бажання unikнути розголошення факту, на який вони вказують. Маркери *to acknowledge, to admit, to confess, to confirm* вживають за умови, що інтерпретація автором тексту події як факту відбувається на рівні цитованого джерела. Навіть у випадку заперечення лексем *admit, apologize, confess, regret* фактуальний зміст об'явленої ними інформації зберігається, адже якщо мовець, якого цитують, заперечує фактуальність інформації, її верифікатором залишається автор статті.

Верифікаторами нововиявлених фактів є лексеми *to disclose, to discover, to reveal*. Зміст фактеми, на яку вказує лексема *reveal* (to make facts, etc. known [7, с. 1005]; disclose, divulge [10, с. 1077]), *discover* (to find or gain knowledge of, esp for the first time [10, с. 364]) та *disclose* (to make smth known, esp in public [7, с. 329]; divulge, open [10, с. 364]) верифікується мовцем вищого інтерпретаційного рівня, а не суб'єктом дії. Наприклад, *In its latest report, the IAEA revealed that Iran had surrendered a document on how to cast uranium into hemispheres* [Daily Telegraph. 2005, Nov 24], де суб'єктом дії є Іран (*Iran had surrendered a document on how to cast uranium into hemispheres*), а верифікатором факту – МАГАТЕ (*the IAEA revealed*). Прикладом фактуальної структури, яка сигналізується маркером *discover* є: *The UN's nuclear watchdog discovered last year that Iran had hidden stockpiles of weapons-grade highly enriched uranium* [The Daily Mail. 2005, August 11], де факт приховування Іраном запасів високозбагаченого урану, стверджується спостерігачем ООН. Використовуючи верифікатори *discover* та *disclose* мовець імплікує, що встановлений факт є “незручним” для певних суб'єктів і розголошується всуперч їхньому бажанню. *To disclose* у значенні “викрити, виявити” [10, с. 364] вказує на факти, які раніше були невідомі широкому загалу і лише недавно стали надбанням громадськості. У прикладі *In a 12-page statement to the Government, Mr Khan disclosed how complete centrifugal uranium enrichment plants were exported to Iran through a Pakistani businessman*. [The Times. 2004, Feb 3] такою фактемою є *complete centrifugal uranium enrichment plants were exported to Iran through a Pakistani businessman*.

Інформація про те, на чому ґрунтується верифікація, імпліцитно присутня у маркерах *to find* та *to prove*. Верифікатор *to find* має значення “виявити, знати з досвіду” (to discover smth by experience [7, с. 435]), Наприклад, у фрагменті *On average, he found that prices were almost 17 per cent higher in London, ...* [Daily Telegraph. 2002, Jan 2] йдеться про виявлення факту, що ціни в Лондоні були майже на 17% вищими; у прикладі ... *after Iran was found to have hidden weapons-grade uranium*. [The Daily Mail. 2005, August 11] встановлюється факт того, що Іран приховав наявність урану, придатного для виготовлення ядерної зброї. Верифікатор *to prove* (to show that smth is true or certain by means of facts or evidence [7, с. 933]) імплікує, що в основі верифікації є свідчення чи інші факти: *The United Nations oil-for-food scandal proved the UN wallows in corruption* [The Sun. 2006, Jan 20], де лексема *to prove* є верифікатором факту того, що ООН погрузла в корупцію.

На нововиявлені факти також вказують верифікатори *to emerge* ((often used in past tenses with it) (of facts, ideas, etc) to become known [7, с. 376]) та *turn out to be* [to be discovered to be sb or smth; to prove to be [7, с. 1285]), особливістю яких є вказівка на факт без вказівки на його джерело. Наприклад, у цитаті *American officials dismissed it as a diversionary tactic after it emerged that it was a rambling treatise which focused on America's record and had no suggestions for ending the dispute over Iran's nuclear programme* [Daily Telegraph. 2006, May 10] залишається невідомим автор, який розкритикував офіційний звіт, а у прикладі *Aware of the damage done by Downing Street's dossier on Iraq's weapons of mass destruction, which turned out to be non-existent, ...* [Daily Telegraph. 2005, Nov 24] маємо факт відсутності зброї масового ураження в Іраку, але не маємо вказівки на того, хто його встановив.

Верифікаторами фактуальності є лексеми дієслівної семантики, котрі вказують на завершення або тривалість процесу чи дії: *to block, to continue, to remain, to end*, адже продовження чи призупинення дії, процесу, стану можливе за умови його існування. Наприклад, дієслово *to block* (to obstruct; stop or impede the process of [10, с. 146]) є маркером факту, що небажані польоти все ще відбуваються: *There are growing calls at Westminster for Mr Blair to block the CIA flights* [The Independent. 2005, Dec 2]. У прикладі *Opex will meet to discuss whether to continue the production cuts it began two years ago* [Daily Telegraph. 2002, April 6] *continue* є верифікатором розпочатого два роки тому скорочення виробництва. Лексема *remain* (to continue in one place, condition or character [10, с. 1065]) у прикладі “*Iran is one of the proponents of the NPT and is determined to remain one of its signatories, unless we will be deprived of all our natural rights and urged to adopt a serious emergency stance,*” *Mr Kharrazi said* [The Times. 2003, Oct 8] є верифікатором факту, що Іран є стороною, яка підписала Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. Відтак вище згадані маркери виражають додаткову інформацію про перспективу розвитку ситуації, концептуалізованої у факті.

Прагматичні маркери є складовою верифікативної мережі, яка сприяє бажаній інтерпретації інформації читачем. Прагматичний потенціал маркерів фактуальності виявляється в процесі сприйняття тексту адресантом і полягає у верифікації фактом та реалізації прагматичних функцій підтвердження факту різними джерелами, вказівки на джерело, яке верифікує факт, інформування про закритість факту для широкого загалу тощо, на основі чого інформація набуває для читача фактуального вигляду. Дослідження прагматичного потенціалу маркерів фактуальності розширює уявлення про зміст мовної прагматики та посилює перспективу розв'язання питань теорії пізнання та теорії комунікації.

Література:

1. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній прозі / Бехта І. А. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
2. Блох М. Я. Теоретические основы грамматики / М. Я. Блох. – 2-е изд., испр. – М. : Высш. шк., 2000. – 160 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
4. Онишкевич Л. В. Фактема як структурна одиниця фактуальності у газетному дискурсі / Л. В. Онишкевич // Вісн. Сум. держ. ун-ту. Сер. Філол. науки. – 2007. – № 1. – С. 40-44.
5. Approaches to Discourse Particles / 2006 Elsevier Ltd. / ed. by Kerstin Fisher. – Amstredam ; Boston ; Heidelberg ; London ; New York ; Oxford ; Paris ; San Diego ; San Francisco ; Singapore ; Sydney ; Tokyo : Elsevier, 2006. – 500 p.
6. Fairclough N. Discourse and Social Change / Norman Fairclough. – Cambridge : Polity Press, 2006. – 259 p.
7. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner’s Dictionary / Albert Sidney Hornby. – 5th ed. – Oxford : Oxford University Press, 1995. – 1428 p.
8. Pragmatic markers in contrast / ed. by Karin Aijmer and Anne-Marie Simon-Vandenberg. – Amsterdam : Elsevier, 2006. – 258 p.
9. Thibault P. J. Brain, Mind, and the Signifying Body : An Ecosocial Semiotic Theory / Paul J. Thibault. – London ; New York : Continuum, 2004. – 344 p.
10. Webster’s Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. – N.Y. : Gramercy Books, 1996. – 1693 p.